

משמעויות פעלים – פעיל וסביל

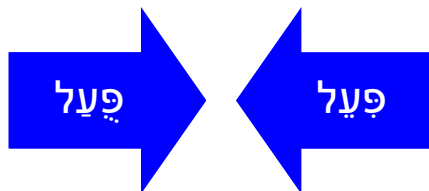
א. *מנעויות fe פעלים*

לפעלים שונים בעברית משמעויות שונות. משמעותו של פועל מובנת בהקשר שלו במשפט הנתון. פעיל וסביל הם רק שתי משמעויות אפשריות לפעלים בעברית.⁽¹⁾

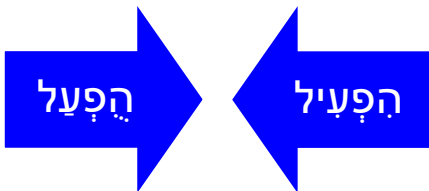
ב. *הסביל הפנימי בתבניות הבניינים פועל והופעל ובנייני פועל*

1. צליל הסביל בעברית הוא הצליל /u/ כפי שניתן להתרשם מצורות הסביל המובהקות בעברית בתבניות הבניינים **פָּעַל** ו**הִפְעֵל** ובצורת הבינוני **הִפְעֹל** (בבניין קל). לצורות סביל אלה קוראים סביל פנימי. פעלים הגוזרים בצורות אלה משמעותם תמיד סבילה!

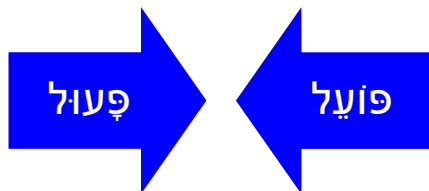
2. לכל פועל סָבִיל פנימי יש פועל פָּעִיל שמשמעותו הפוכה. לדוגמה:

החולה **טופל** על ידי הרופא; הרופא **טיפל** בחולה.
בניין **פועל** הוא הסביל הפנימי של בניין **פיעל**.

הנאשם **הורשע** על ידי השופטים; השופטים **הרשיעו** את הנאשם.
בניין **הופעל** הוא הסביל הפנימי של בניין **הפעיל**.

הצוואה של סבתא **שמורה** בכספת; סבתא **שומרת** את הצוואה שלה בכספת.
בינוני **פְּעוּל** הוא הסביל הפנימי בינוני **פועל**.
(בינוני פועל ובינוני פעול שייכים לבניין קל).

3. **מקרים יוצאי דופן**. לעיתים הפועל הִפְעֵל ההפוך במשמעותו לפועל הסביל הפנימי בבניינים

פָּעַל, הפעל ובבינוני פְּעוּל אינו נוטה בבניין שלו היינו מצפים, אלא בבניין אחר. למשל:

– העניין **חשוב** למשה; משה **מְחַשֵּׁב** את העניין. **בינוני פעול ↔ בניין הִפְעֵל**

(1) משמעויות נוספות של פעלים הן: גרימה, חזרה על פעולה, שינוי והתהוות, הדדיות.

ג. 3 מנדית נוספית fe פציף ↔ סביל

קל (פעיל) ↔ נפעל (סביל) : גנב – נגנב ; לקח – נלקח ; סגר – נסגר

הפעיל (פעיל) ↔ נפעל (סביל) : הבהיל – נבהל ; הפסיק – נפסק ; הפריד – נפרד

פיעל (פעיל) ↔ התפעל (סביל) : פיזר – התפזר ; קיבל – התקבל (למשל, לקבל מישהו למועדון)

הפעיל (פעיל) ↔ קל (סביל) : השכיר – שכר (למשל, דירה) ; השאיל – שאל (למשל, ספר)

שִׁימו לב! **הבניינים קל, נפעל, הפעיל ופיעל אינם בניינים סבילים מיסודם**, כלומר לא כל הפעלים הנוטים בבניינים אלה הם סבילים.

פעלים כדוגמת הפעלים האלה בבניין נפעל – נכנס, נצמד או נפגש – אינם סבילים. פעלים כדוגמת הפעלים האלה בבניין התפעל – התאמן, התלבש או התחבק – אינם סבילים. רוב הפעלים בבניין קל, למשל אמר, יצר, דחף, חשב או אכל – אינם סבילים. רוב הפעלים בבניין פיעל, למשל דיבר, חיפש, ניתר או סיפר – אינם סבילים.

ד. 3 מנדית מיוחדית fe פציף הופכיים

I. אמר/סיפר (פעיל) ↔ שמע (סביל)

לפועל **שמע** משמעות של פועל פעיל, למשל במשפטים האלה: הוא **שמע** מוזיקה רועשת; **שמענו** רעשים מוזרים מתוך הבית; סבתא אינה **שומעת** היטב באוזן ימין. אך לפועל **שמע** משמעות של **סביל** בהקשר של קבלת מסר ממישהו שאמר אותו, למשל:

– דני **שמע** מהשכנים שהם בונים מחסן בחצר. (השכנים **אמרו/סיפרו** לדני ש..)

– **שמעתי** שאין מחר מבחן. (מישהו **אמר/סיפר** לי שאין מחר מבחן).

II. נתן/מסר (פעיל) ↔ קיבל (סביל)

לפועל **קיבל** משמעות של פועל פעיל, למשל במשפטים האלה: הם **קיבלו** אותו לעבודה; ד"ר מזרחי **מקבל** חולים במרפאתו בימי ראשון וחמישי בלבד; הרב **קיבל** את האורחים. אך לפועל **קיבל** משמעות של פועל **סביל** בהקשר של קבלת משהו ממישהו שנתן או מסר אותו, למשל:

– **קיבלתי** מתנה יפה מסבא וסבתא. (סבא וסבתא **נתנו** לי מתנה).

– **קיבלנו** הודעה חשובה בטלפון. (מישהו **מסר** לנו הודעה חשובה).

ה. משמעות בתוך הקשר

את משמעותו של פועל (פעיל או סביל) יש לקבוע תמיד על פי ההקשר שלו במשפט הנתון.

להלן שני משפטים (1)-(2) עם הפועל קיבל :

(1) מנהל החברה קיבל לעבודה מהנדס חדש ומוכשר.

(2) המהנדס החדש קיבל תנאים מפליגים ורכב חברה לשימוש.

כיצד נקבע באיזה משפט הפועל קיבל הוא פעיל ובאיזה משפט הוא סביל?

א) שאילת שאלות על עושה הפעולה ועל מקבל הפעולה.

– מי עושה הפעולה במשפט הנתון (מי הפעיל)?

– מי מקבל את הפעולה במשפט? (מי הסביל עצמו נעשית הפעולה)?

במשפט (1) מנהל החברה עשה את הפעולה. הוא קיבל את המהנדס לעבודה. לכן, משמעות הפועל קיבל במשפט (1) – פעיל.

במשפט (2) המהנדס לא עשה דבר. את התנאים המפליגים ואת הרכב הוא קיבל ממנהל החברה, ולכן משמעות הפועל קיבל במשפט (2) – סביל.

ב) בדיקת המעמד התחבירי של עושה הפעולה ושל מקבל הפעולה

☞ במשפט פעיל עושה הפעולה הוא בתפקיד נושא, ואילו מקבל הפעולה הוא בתפקיד מושא.

☞ במשפט סביל מקבל הפעולה הוא בתפקיד נושא, ואילו עושה הפעולה הוא בתפקיד מושא

או שאינו מוזכר כלל.

כלל ברזל: לפני נושא המשפט לא תבוא מילת יחס, ואילו לפני מושאים נמצא בדרך כלל מילות

יחס, כגון את ה, מ, ל, עלידי. גם כשאין מילת יחס לפני מושא, ניתן לשבח לפניו "את ה".

פעיל חתולים אוהבים שמנת.	חתולים אוהבים (את ה) שמנת. חתולים – נושא; שמנת – מושא.
סביל שמנת אהובה על חתולים.	שמנת אהובה על חתולים. שמנת – נושא; חתולים – מושא.
פעיל משה פתח את הדלת לרווחה.	משה פתח את הדלת. משה – נושא; הדלת – מושא.
סביל הדלת נפתחה לרווחה.	הדלת נפתחה (עלידי מישוהו). דלת – נושא; המושא אינו מוזכר.
סביל הבעיה מוכרת לתושבים.	הבעיה מוכרת לתושבים. הבעיה – נושא; תושבים – מושא.
פעיל התושבים מכירים את הבעיה.	התושבים מכירים את הבעיה. התושבים – נושא; הבעיה – מושא.
סביל איינשטיין נחשב לגאון בעיני רבים.	איינשטיין נחשב בעיני רבים. איינשטיין – נושא; רבים – מושא.
פעיל רבים חושבים כי איינשטיין היה גאון.	רבים חושבים (את הדבר). רבים – נושא. מה שהם חושבים – מושא.